
ULOGA ITALIJE U STVARANJU MONARHIJE U ALBANIJI

Arben Cici

In this article, the Albanian historian who is also a diplomatic councillor of the President of Albania deals with the issue of the founding of monarchy in Albania and the king Zog's coming to throne in 1928. Special accent was put on the role of Italy in the preparation and realization of that event.

Pojam monarhije, upravljanje državom uz pomoć krune, jakim i odozgo kontrolisanim centralizmom, nije bio nepoznat Albancima. Može se reći da mu je bio bliži nego pojam republike.

Primjer Skenderbega i pet vjekova turske vlasti usadili su i gajili u narodu vazalnu psihologiju. Velike sile imale su ovo u vidu kada su, po sticanju nezavisnosti, u Albaniju poslale princa Vida.¹ Strani princ nije mogao inkarnirati zakonitost vlasti ili suvereniteta koji počiva na unutrašnjem legitimitetu jer nije imao krvnu vezu na koje su se oslanjale monarhije u drugim zemljama.

Italijanska politika se u tom duhu ponašala prema Albancima kada je 1927. godine pokazala namjeru da uspostavi dugoročnu stabilnu politiku prema Albaniji. Rim je bio zainteresovan za to jer nije htio upropastiti svoje političke, vojne i ekonomske rezultate ostvarene u Albaniji tokom posljednjih godina.

¹ *Istorija Albanije*, knjiga III, Tirana 1984, str. 123-130.

Svako kolebanje ili potres političke stabilnosti, imalo bi negativne posljedice po italijanske interese.²

Italijanski prijedlog za stvaranje albanske kraljevine na čelu sa Ahmet Zoguom razmatran je na bilateralnom pregovaračkom stolu (Italija – Albanija) održanom sredinom jula 1927. godine, kada je Musolini u Rim pozvao Uga Solea na konsultacije u vezi mjera koje treba preduzeti radi jačanja i proširenja uticaja Italije u Albaniji. Programski su razmotrene tri tačke. Druga tačka odnosila se na italijanski prijedlog o mogućnostima stvaranja albanske kraljevine, a treća se odnosila se na ženidbu Zogua u namjeri da se obezbijedi nasljedstvo krune. Prema Soleu,³ Zogu se u potpunosti slagao sa italijanskim prijedlogom kao i sa drugom tačkom, koja se odnosila na pretvaranje republike u kraljevinu, te javno obznanio da su u tom pogledu istovjetni stavovi Zogua i Italije. Lične ambicije Zogua i grupa koje su ga podržavale podudarale su se sa tim prijedlozima. Vremenom, Zoguov način vladanja bio je blizak monarhističkom maniru. Kraljevski maniri koje je stekao u Palati Abdula Hamita obogaćeni su mnogim simbolima na njegovoj uniformi, objavljivanjem poštanskih maraka sa njegovim likom i izgradnjom javnih palata. Zbog javnosti Zogu je svim silama pokušao povezati svoje porijeklo sa porodicom Skenderbega.

Pojam despotske vladavine ukorijenjen je bio u mislima Zogua još u njegovoj mladosti, možda još za vrijeme boravka u Carigradu ili Beču.⁴

Bio je zaljubljen u dvije monarhističke ličnosti: Julija Cezara i Napoleona.⁵ Bez sumnje, njegovoj samovolji gladnoj slave odgovarala je koncentracija vlasti u njegovim rukama, kao i veličina i ceremonijal koji okružuju monarhistički tron.⁶

² P. Pastoreli, *Italija i Albanija 1924-1927*, Firenca 1967, str. 457.

³ Idem, str. 459-461; DDI, serija VII, vol. V, dok. 439, str. 426-428.

⁴ *National-Zeitung*, 14. septembar 1928. godine.

⁵ *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 21. avgust 1928. godine.

⁶ Faik Konica, *Albania, the Rock Garden of Southeastern Europe*, Boston, 1957. godine, str. 96.

Ovo potvrđuje da se ne radi o slučajnosti, pa ga je Italija podsticala da prekorači ovlaštenja svog zakonski ograničenog autoriteta za vrijeme republike.

Uspostavljanje autoritarne vlasti, možda bi dovelo do kohezije na unutrašnjem planu, stvorilo bi jedinstvo naroda čiji je mentalitet daleko od ideala republike. Intrige i međuplemenski sukobi podržavani i od strane turske vlasti, predstavljali su negativnu tradiciju za predstavničku parlamentarnu vladavinu.

Kao i u Italiji, Grčkoj, Jugoslaviji i kod drugih suseda Albanije, kralj, a ne predsjednik sa ograničenom vlašću, mogao bi stabilizovati državu i eliminisati rušilačke i dezintegracione elemente, učvrstiti albanski kraljevski tron i bitno sankcionisati nezavisnost i teritorijalni integritet Albanije.

Na putu uspostavljanja monarhije, Zogou je bila neophodna podrška jedne strane sile. Strah od negativne spoljne reakcije u vezi ovog čina predstavljao je glavni razlog da još 1925. godine ne proglasi monarhiju.

Takođe, imajući u vidu unutrašnju političku i ekonomsku situaciju kao i geopolitičke prilike naročito u regionu, odlučujuća i od životnog značaja za Zogua bila je jaka spoljna podrška uz čiju pomoć bi amortizovao unutrašnje političke napade i time obezbijedio dugovječnost svojoj vladavini. Zogu je dobro znao da pretvaranje republike u kraljevinu i njegovo proglašenje za kralja nije samo njegova lična ili ambicija političke elite koja ga je okruživala. Sa druge strane, Rim, znajući ambicije Zogua, kao i koristi od ekonomske i političke zavisnosti od Italije do toga vremena, vidio je u njemu pogodnu ličnost za odbranu i očuvanje interesa Italije u Albaniji. Jačajući vlast Zogua ona je obezbijedila svestrani prodor u Albaniju i u budućnosti.⁷ Iako je Zogu bio toga svjestan i znao sve stvari oko ponude Musolinija, to je još više integriralo njegove ambicije.⁸ U prilog mu je išla i

⁷ DDI, seria VII, dok. 439, str. 426.

⁸ P. Pastoreli, *Italija...*, nav. djelo, str. 458.

politička alternativa koju je Rim predlagao, alternativa koja je bila u interesu Italije (Musolinija) i same Albanije (Zogua). Za vrijeme potpisivanja savezništva o odbrani (novembra 1927) u *Palati Kiđi* počinje da se pokreće, kao problem za blisku budućnost,⁹ druga faza transformacije albanskog režima u kraljevinu. Ovom transformacijom, znači stvaranjem vazalne kraljevine, *Palata Kiđi* imala je za namjeru ojačati, naročito u odnosu na Jugoslaviju, безусловnu vladavinu Italije nad Albanijom.¹⁰

Zogu je odbio da potpiše ugovor o savezništvu u odbrani u vrijeme kada je postavljen na tron, iako je to odavno želio, kako Evropa a naročito Jugoslavija i Engleska, ne bi mislile da je tron nagrada zbog ugovora.¹¹

Zapravo, njegova računica bila je da eliminiše pojedine ličnosti koje bi mogle da spriječe njegovo marširanje prema prijestolu.¹² Zogu će manevrisati između unutrašnjih protivnika i vanjske podrške. Namjeravao je da eliminiše ličnosti poput Jusuf-bega i Ćeno-bega, koji su bili oruđe Beograda protiv njegovog režima, kao i Verlacija koji je mogao postati centar opozicije za begove i eventualno čovjek kojeg bi mogla podržati vlada iz Italije.¹³

⁹ Idem, str. 473-474.

¹⁰ Telegram od 9. avgusta 1928. godine, Musolini-Sola, Serija VII, vol. VI, n. 543.

¹¹ U. Sola, Memorije, (M.S.), str. 162.

¹² U martu 1927. godine ubijen je srbofil Jusuf-beg Dibra, šura Zogua. U oktobru ubijen je drugi šura, jako povezan sa Beogradom, Ćeno-beg Krueziu. U decembru bio je atentat na italofila Šefčet-beg Verlacija.

¹³ O atmosferi terora koja je vladala kod begova i kod najbližih saradnika Zogua, poslije atentata na Vrlaca, svjedoče neki književni opisi Sole „Neopisiva panika zahvatila je Xhemil Dina... Nekoliko dana prije imao je depresiju. Mrmljao je i drhtao. Svaku noć je spavao u različitim sobama hotela. Krenuo je brodom u subotu ne znajući pravac... Iliaz Brj Vrioni, noću zove za pomoć, izlazi po hodnicima sa dva pištolja u ruci, sa košuljom u kojoj

U manevarisanju sa Italijom pokušao je obezbijediti puno priznanje od Italije, za šta je bio spreman i na popuste. Poznavajući namjere Italije, želio je što veću korist sa ciljem da stvori utisak „dobitnog vazala“.

Odmah po italijanskom prijedlogu saopštenom Zoguu od strane Solea u septembru 1927. godine u paketu sa odbrambenim savezom predložena mu je ženidba sa italijanskom princezom.¹⁴ Zogu je pripremao svoju strategiju sa namjerom da poveća cijenu nagrade. Normalno, zatražio je veću finansijsku podršku za Albaniju. Sole, koji je bio pripremljen na takvu potražnju, saopštio je Zoguu da Italija može pružiti doprinos u slanju vojnih i finansijskih stručnjaka u Albaniju, ali ne i direktno finansirati albanski budžet. Zogu je izrazio nezadovoljstvo prema toj sugestiji Rima. I pored toga on je bio odlučan da ne ispušti iz ruku italijansku podršku u stvaranju monarhije spremnošću da plati i potrebnu cijenu kroz pakt i veće italijansko angažovanje u Albaniji.

U međuvremenu, u prijedlozima Rima Zogu je zapazio mogućnost da se eliminiše tajni vojni sporazum iz 1925. godine i da se iniciraju pregovori o emigrantima. Zbog toga je prihvatio prijedlog, ali pod uslovom da se o njemu pregovara.

Odmah po potpisivanju novog pakta o odbrambenom savezu, Zogu je počeo svoju uobičajenu igru sa namjerom da sabotira, onako kako je radio sa svim sporazumima potpisanim sa Italijom.

Pokušaj ubistva italofila Šefčet-bega Verlacija 13. decembra i veoma oštar članak sa akcentima protiv Italije i njene politike u Albaniji u poluzvaničnom organu *Telegraf*, dio su manevara Zogua. Direktnim napadima na novi pakt, preko ovog lista,

spava. Ponudio se da ide u Rim. Krenuo bi u subotu ili nedelju. I on je pobjegao. Šefčet Bej Verlaci je dostojanstveniji. Smio je da izađe pješke u društvu dvije naoružane osobe. Ovo je današnji život u Tirani“ (tel. 15. decembar 1927, DDI, Serie VII, vol. V, br. 687).

¹⁴ Zambioni, *Musolinis expansions politik auf dem Balkan*, str. 334

Zogu je pripremao Italijane na popuste prema njegovim narastajućim zahtjevima i istovremeno mjerio dokle seže uticaj i pritisak Rima.

Italija je javno izrazila nezadovoljstvo prema aktivnostima Zogua i istovremeno je potvrdila da ima uticaj na formiranje kraljevine Albanije, što je trebalo da znači da Zogu mora biti saglasan sa uslovima Rima.¹⁵

Suočen sa mogućnošću da izgubi italijansku podršku u vezi sa izmjenom Ustava, Zogu je smatrao opravdanim da zabrani *Telegraf* pod izgovorom „da njegov članak šteti dobrim odnosima sa savezničkim prijateljskim zemljama“,¹⁶ potvrđujući time da je njegova politička volja usklađena sa političkim ciljevima Italije.

Velika je vjerovatnoća da je Rim odlučio odustati od odugovlačenja sa Zoguom u vezi sa političkom budućnošću režima iz 1928. godine.¹⁷ Ovaj period poklapa se sa planovima Musolinija radi opkoljavanja Jugoslavije faktički namjerom istovremenog usklađivanja vremena djelovanja u Albaniji sa diplomatskim intervencijama kod drugih država, naročito sa periodom projektovanog sporazuma između Grčke i Turske.¹⁸

Italija je pozvala Zogua na ozbiljne razgovore oko problema albanske monarhije. On je načelno prihvatio poziv,¹⁹ te se u junu 1928. godine definitivno odlučio za to.

¹⁵ Zambioni, *Musolinis Expansions politik....*, citirano, str. 336, str. 460-461.

¹⁶ AA *Politische Abteilung II*, Pol. 12, Bd. 1: Tirana 10. januar 1928.

¹⁷ Ovog mjeseca Zogu je razgovarao sa Lajoconom koji je bio stigao u Albaniju u vezi Garde, Rim, 20. novembar 1928. godine u Archivo del Ministero deli Affari Esteri, Serija Affari Politici, Albanija b. 754.

¹⁸ DDI, Serie VII, vol. VI, br. 401, o Albaniji u razgovoru Musolinija sa Ruzhdi bejom.

¹⁹ Tel. Sola, 20 april 1928, DDI, Seria VII, vol VI, br 189.

Razgovori su bili veoma intenzivni i trajali su do avgusta 1928. godine. Stvar koja je prethodila razgovorima bilo je to što je Zogu stalno tražio novac, pogotovo nakon definitivne odluke o izmjeni oblika režima u odnosu na dogovorenu iz novembra prethodne godine.²⁰ Za potpisivanje ugovora o odbrambenom savezu, Italija je dala Zoguu 10 miliona lira: jedan dio odmah, a drugi dio u septembru, nakon proglašenja kraljevine.²¹ Pošto je uzeo 5 miliona, Zogu je počeo razgovore sa Soleom.²²

Uvjeren da podrška jedino od strane Italije u vezi stvaranja albanske monarhije može izazvati nezadovoljstvo i negativnu reakciju ostalih evropskih zemalja i sušeda, Zogu je preduzeo veliku diplomatsku aktivnost. On je od svog ministra vanjskih poslova, Vriona, zahtijevao ne samo da bude upoznat sa stavom Engleske, nego da i obezbijedi unaprijed saglasnost. U susretu sa Čemberlenom, Vrioni (bio je protiv proglašenja monarhije za ciljeve Zogua)²³ je dobio suv odgovor. Nije bilo uobičajeno za Vladu Njegovog veličanstva da preuzme na sebe odgovornost oko davanja uputstava u vezi sa unutrašnjim stvarima nezavisne države.²⁴

Zapravo, London je bio skeptičan prema Zogouvim argumentima o neophodnosti stvaranja albanske monarhije još više kada se saznalo da iza toga stoji Rim. Bio je veoma uzdržan u davanju mišljenja ili djelovanju u korist ili protiv stvaranja albanske monarhije. Druga činjenica koja je potkrijepila skepticizam bilo je to što je Zogu još bio neoženjen. Ovakva monarhija koja nije

²⁰ Tel. Sola, 11, 14 jun 1928, DDI, Seria VII, vol. VI, BR. 398, 406

²¹ 10 miliona lira od državne željeznice, uplaćeno je Nacionalnoj banci Albanije u dvije faze, 18. juna i 5. septembra „za tajne političke troškove koji su povezani sa potpisivanjem traktata italijansko - albanske alijanse“. 100 000 lira uplaćeno u novembru (ASMAE, Serie Affari Politici, paket 758).

²² 8. juna Sola je priznao Zoguu da je imao precizne zahtjeve „samo dvije nedelje prije“ (DDI, Serie VII, vol. VI, n. 466, str 406).

²³ FO, 371 (12845 (C 1090/1090/90) Durazzo, 16. februar 1928.

²⁴ FO, 371(12845(C 1090/1090/90): Durazzo, 16. februar 1928.

mogla imati nasljednika nije mogla riješiti probleme unutrašnje stabilnosti Albanije.

London je bio uznemiren i zbog činjenice da će proglašenje monarhije i nedostatak nasljednika uticati na povećanje nezadovoljstva van granica Albanije, pogotovo kod sušeda.

Veoma sadržajna bila je izjava generala Persija koji je nakon susreta sa Zoguom u avgustu 1928. godine izjavio: „Zogua okružuju tri gospođice: Mis Jugoslavija, Mis Grčka i Mis Italija, pa loše programirana ženidba može stvoriti ozbiljne probleme“.²⁵

Zogu je alegorijski odgovorio Persiju da je „upadanje pod zaštitom prijatelja, kada prijatelj postaje blizak, ima tendenciju da postane grljenje a zagrljaj može dovesti do lomljenja kostiju i da nema namjeru gledati kako se lome rebra Albaniji.“²⁶

Ovu izjavu Zogua potvrđuju činjenice da je odbio prijedlog Italije da oženi jednu italijansku princezu i organizovao atentat na italofila Verlacija.²⁷

Zogu je uživao podršku Italije i u vezi unutrašnjih ustavnih promjena ali nije želio staviti pod zavisnost Italije nasljedstvo svog trona.²⁸

Italija je mirno prihvatila odbijanje Zogua da se ženi sa italijanskom princezom ali se kategorički protivila njegovim nastojanjima da uspostavi bračne veze sa sušedima Albanije.

Zogu je bio uznemiren zbog engleskog stava prema stvaranju monarhije tvrdeći da ovu promjenu odobravaju kako Italijani tako i Grci. Grčki otpravnik poslova u Tirani uvjerio je Zogua da će Grčka ubrzo priznati novi režim.²⁹

Možda radi testiranja vanjskih reagovanja, Zogu je tvrdio da je 1924. godine, kada je bio u emigraciji u Beogradu, na pitanje

²⁵ FO, 371(12845(C 6346/1090/90):Durazzo, 20. april 1928.

²⁶ FO, 371(12845(C 6346/1090/90):Durazzo, 20. april 1928.

²⁷ P. Quaroni, *Valise diplomatique*, str. 108

²⁸ I. Ushtelenca, *Diplomatija kralja Zogua*, citirano, str. 197.

²⁹ FO, 371(12845(C 6346/1090/90) : Durazzo, 20. april 1928.

kralja Aleksandra u vezi sa mogućnošću promjene ustavnog režima u Albaniji, ovaj drugi dao povoljan odgovor.³⁰

Od ostale Evrope Zogu je dobio odgovor sa „blagonaklonom indiferentnošću“.³¹

Namjera Palate Kiđi, a pogotovo Lajacona, tvorca detaljnih uputstava potpisanih od Muslinija, poslate Soleu tokom razgovora, imale su za cilj da od Zogua dobiju definitivnu garantnu izjavu u vezi do tada potpisanih ugovora između dvije zemlje.³²

Rim je, nakon analize dotadašnjih odnosa sa Tiranom, zadužio Solea da prati zakonski tok svih potpisanih sporazuma sa Albanijom. Italijanski opunomoćeni ambasador u Tirani zatražio je dvije garancije od Zogua: stupanje na snagu svih potpisanih sporazuma između dvije zemlje, i drugo (trebalo je da bude tajna) Zogu je morao da da garanciju da Albanija nikad neće djelovati protiv italijanskih interesa, pa čak i da prihvati da bude pod zaštitom Italije i Dučea. Za uzvrat, Italija će garantovati Zoguu, u slučaju raspada jugoslovenske države, da će Albaniji biti vraćeno Kosovo.³³ Ovo posljednje bilo je u skladu sa zadacima Zogua da vrati Albaniji njene teritorije u slučaju balkanskog konflikta.³⁴

Sole je bio mišljenja da će ova dva problema riješiti uz pomoć projekt-pisama koje će Zogu potpisati odmah nakon proglašenja kraljevine, a koja će biti poslata Musoliniju radi davanja odgovora i potvrde za sporazum.

Tajni sporazum predložen od strane Italijana sadržao je obaveze i pogodnosti za Albaniju, a mogao je biti objavljen samo u slučaju rata sa Jugoslavijom.³⁵ Zogu je odmah prihvatio italijanske

³⁰ FO, 371(12845(C 6245/1090/90): Durazzo, 14 avgust 1928.

³¹ Richard Busch-Zantner, *Albanien, Neues Land in Imperium*, str. 151.

³² U. Sola, *Memorie (MS)* str. 164.

³³ Zambioni, *Mussolinis Expansions politik.....*, citirano, str. 464

³⁴ *Deset godina kraljevine 1928-1938*, Tirana 1938, citirano str. 22-28.

³⁵ Bernd J. Fischer, *Kralj Zogu i pokušaj stabilizacije u Albaniji*, Tirana 1995, str. 151.

uslove pošto nije vidio nikakve opasne elemente unutar sporazuma. Musolini je malo kasnio. On je uočio slabost da sporazum u cjelini daje Zoguu slobodu, a ne prinudne obaveze ili zavisnost od Rima. Zbog toga je Musolini predložio da se tajni sporazum podijeli u dva dijela. Dio koji će sadržati angažovanje Zogua biće objavljen, a drugi dio u kojem figuriraju tražene teritorije Albanije uz podršku Italije, ostaće tajna.

Odlučeno je da se istovremeno sa razmjenom tajnih pisama između dvije države razmijene javne note koje će potvrđivati visok nivo dobrosusjedstva.³⁶ U Palati Kidi aminovana je sadržina projekta, ali je na poseban način podvlačena garancija ponuđena od strane Zogua da budu u najmanju ruku publikovane jer je njihov značaj zavisio od stavova prema trećima. Da bi pismu pripremljenom od strane Solea skinuli karakter apsolutne tajnosti, a možda se tu krila lukavost Zogua,³⁷ bilo je predviđeno da ostane tajna dio koji kompromituje Italiju, što znači obećanje teritorijalnih pretenzija Albanije. Ovaj dio, ukoliko se ne bi prosto anuliralo, a trenutno je bio zaštićen, postaće namjera jednog drugog pisma koje je bilo stroga tajna.³⁸

Sole je bio saglasan sa projektima oba pisma. Ali, pošto je pretpostavljao da Zogu nikad neće pristati da se prvo pismo objavi (garancije prema Italiji), predlagao je da se uzima sa rezervom izjava o zavisnosti od strane novog suverena, kao i verbalna nota koju je Tirana poslala Rimu,³⁹ te da se smatra kao glavno sredstvo dokazanih italijansko-albanskih odnosa.

Ova sugestija nikad nije stigla do stola Zogua jer je Sole znao, iako je žudio za prijestom, da nikad neće pristati na takav sporazum. Situacija je uticala da razgovori postanu zategnuti, komplikovani i da se odugovlače, pa je Sole nastojao i ubijedio

³⁶ Vidi posebno izvještaj Solasa, 8. jul, DDI, Serie VII, vol. VI, br. 466.

³⁷ DDI, Serie VII, vol. VI, n. 543.

³⁸ Tel. Sole 24. jula, DDI, Serie VII, vol VI, br. 514.

³⁹ Izvještaj Sole 27. jul, DDI, Serie VII, vol. VI, br. 251.

Dučea na novi kompromis.⁴⁰ Prvi dio sporazuma bio bi tajnan makar za kratko vrijeme, dok bi drugi dio ostao tajna za određeno vrijeme.

Musolini je 9. avgusta ubijedio Solea da sporazum smatra kao formalni akt novog prijestola u Albaniji pod pokroviteljstvom italijanske zastave.⁴¹

Na ovakvim osnovama i u ovom duhu vođeni su i zaključeni razgovori sa Tiranom. Zogu je nastojao omekšati deklaraciju „o zavisnosti“ planiranu drugim pismom.⁴²

U Palati Kiđi se pokušao „ojačati“ ton u odgovoru na jednu notu, pripremljenu od strane albanske vlade u kojoj se najviše značaja davalo međunarodnoj opoziciji koja je bila protiv priznavanja kralja Zogua.⁴³ Faktički, nota je imala sadržaj tajnog pisma koju je Zogu uputio Musoliniju.⁴⁴ Rim, gledajući na ovo pismo kao na igru Zogua, odmah ga objavljuje, takvom brzinom koju ni sam Zogu nije želio.⁴⁵

Nalazeći se u povoljnoj poziciji, Italijani su odlučili da idu dalje i na vojnom polju. Rim je uz pomoć drugog sporazuma sa

⁴⁰ Bernf J. Fischer, Kralj Zog..., citirano str. 151.

⁴¹ Bernf J. Fischer, Kralj Zog..., citirano str. 151.

⁴² Proizvod konfrontacije 3 pisma, projekt pisan od Sole, projekt Zogua koji je predat Soli 13. jula 1928. i zaključan tekst (DDI, Serie VII, vol VI, BR. 466, STR 408, BR 475, 521, STR. 460, BR.598).

⁴³ „Ako se Italija mora boriti za njega, sa uspjehom, on mora da se čvrsto odluči, javno, njegov slučaj i slučaj režima, u rukama jedinog advokata, u koga on ima povjerenja, Italiju. Verbalna nota mora imati u vidu samo ovu realnost“. Tel. 23. avgust 1928, DDI, Serie VII, vol. VI, br. 576.

⁴⁴ Tel. Solas Musolinija, 30. avgust 1928, Sola- Musolinija, DDI, Serie VII, vol VI, br. 593.

⁴⁵ Tel. 3. i 4. septembra 1928, DDI, Serie VII, vol. VI, br. 616, 621. Nota zajedno sa italijanskim odgovorom (dopisivanje 1 septembra) objavljena 3. septembra. Vidi takođe *Corriere della sera*, 4. septembar 1928.

Tiranom i aneksom sporazuma uspio obezbijediti osjetnu kontrolu nad albanskom vojskom. Musolini i Sole nijesu bili u potpunosti ostvarili svoje ciljeve predviđene obavezom o revalorizaciji odnosa na vojnom planu, Sole je potpisao bilateralne obaveze za obje zemlje kako za vrijeme rata tako i za vrijeme mira. Među obavezama ponovo je potvrđeno da se u slučaju rata albanske i italijanske vojne jedinice ujedine pod italijanskom komandom.

Tirani je upućen zahtjev da odbaci sve ostale strane sile i njihovu pomoć, bilo koje forme bile, radi organizacije albanske vojske. Bio je to dio operacije vojnog prodora Italije. Italijani su bili saglasni da finansiraju dio programa organizovanja albanske vojske koja bi, prema albanskoj strani, trebalo za pet godina da broji 60.000 vojnika.⁴⁶ Ne prihvatajući obavezu cjelokupnih troškova programa, Italijani su otvorili teren za ostale italijansko-albanske sporazume.

Rim je uspio da obezbijedi neprekidan rast broja italijanskih oficira u Albaniji i da stvori paralelni posebni generalštab, sastavljen samo od italijanskih oficira, sa statusom savjetnika Zogua za vojna pitanja.

Ova struktura nije imala nikakve veze sa albanskom vrhovnom vojnom komandom. Štaviše, za razliku od drugih, italijanskim oficirima koji su službovali u Albaniji pod jednim ili drugim nazivom, nije traženo da prime albansko državljanstvo, da nose albanske uniforme niti da se pridržavaju albanskih zakona.⁴⁷ Zogu nije bio zadovoljan ovim kompromisom, ali nije htio dovesti u opasnost krunu u zadnji čas. Bio je sasvim odlučan i svjestan u svojim namjerama te svim sredstvima nastojao to i realizovati.

Na taj način Zogu je prihvatio sve uslove predviđene vojnim sporazumom kao i oba dijela tajnog sporazuma koji nijesu objavljeni ni nakon okupacije Albanije od strane Italije.

⁴⁶ Bernd J. Fischer, *Kralj Zog...*, citirano, str. 151.

⁴⁷ Bernd J. Fischer, *Kralj Zog...*, citirano, br. 152.

Za potpisivanje sporazuma Zogu je zadužio ministra vanjskih poslova Vrionija, pomoćnika generala Mirosija, generala Aranitasa, a za italijansku stranu sporazum su potpisali Sola i general Pariani. Musolini se nadao da će ovi vanjskoteritorijalni sporazumi, koji na neki način podsećaju na evropske sporazume sa kineskom Mandžu dinastijom u XIX vijeku, obezbijediti puni italijanski protektorat nad Albanijom.⁴⁸

Deset miliona lira uplaćenih posredstvom Državnog željezničkog društva, i još dvije rate od po pet miliona, 18. juna i 5. septembra, nakon potpisivanja sporazuma,⁴⁹ pomogle su Zogua da organizuje izbore za novu skupštinu, koje je jedan njemački novinar nazvao tipičnim balkanskim izborima.⁵⁰

Radi pripremanja i obezbjeđenja neprekidne podrške unutrašnjih političkih snaga za Zogua i njegove sporazume sa Italijom, uz njegov blagoslov, glavni urednik *Telegrafa* K.A. Cerketi poslao je vijest Asošijed presu u Beču u kojoj piše da je plan za stvaranje kraljevine dobio od pouzdanih zvaničnih izvora.

Članak objavljen u tiranskom *Telegrafu* 5. avgusta završava se riječima: „nakon trogodišnje provjere, republikanska forma vlasti pokazala se neprihvatljivom, u suprotnosti je sa osnovnim političkim zahtjevima zemlje, unutrašnja i vanjska situacija su takve da je bila neophodna jedna autoritativna i respektovana vlast.⁵¹

Kako je bilo i za očekivati, italijanska štampa imala je zadatak da pripremi italijansko i međunarodno javno mnjenje za podršku stvaranja albanske kraljevine. Ona je odabrala poruke sa optimističkom notom za uspjeh italijanske i albanske vlade. List *Il Popolo d'Italia* piše: „uz pomoć ovih ustavnih promjena,

⁴⁸ Zamboni, *Mussolinis Expansionpolitik...*, citirano. Str. 471-477 i DDI, Serie VII, vol. VI, BR. 611.

⁴⁹ DDI, Serie VII, vol. VI, dokument 406 i Zamboni, *Mussolinis Expansionspolitik*, str. 463.

⁵⁰ *Deutsche Tageszeitung*, 17. avgust 1928.

⁵¹ *Telegrafi*, 5. avgust 1928.

Albanija potvrđuje svoju nezavisnost, osigurava neophodan unutrašnji mir, konsoliduje centralnu vlast i poštuje odlučnost i vjerovanje u pravcu mogućeg osiguranja svom narodu koristi od mira i javni unutrašnji red. Najveća zasluga Zogua jeste to što je spasio zemlju od manipulacija prosrbizma, sprečavajući na taj način pretvaranje Albanije u jednu od jugoslovenskih provincija. Štoviše, republikanska vlast nije bila u skladu sa neutralnošću Albanije, socijalnim institucijama i njenom istorijom.⁵²

Zvanični italijanski stav je još očigledniji u listu *Tribina*, koja podvlači: „Italija vidi u nastanku albanske monarhije garanciju za sigurnost i nacionalnu i organsku konsolidaciju svog prijatelja i saveznika, kao i garanciju za mir na Balkanu i Evropi“.⁵³

Onako kako je bilo planirano, na unutrašnjem planu Zogu je realizovao svoje ciljeve uz neznatno protivljenje, stvarajući utisak da je cijela zemlja htjela stvaranje monarhije.

Zoguu je bilo jasno da za promjenu ustava treba da pripremi politički javni i medijski teren na unutrašnjem planu. Ne zato što se plašio da narod neće to prihvatiti, nego da svojim protivnicima pokaže da je narod saglasan sa ovim promjenama.

Zogu je želio da za promjene dobije apsolutnu podršku kabineta. Sumnjajući u neke djelove postojećeg kabineta, Zogu je izazvao krizu i raspustio ga. Ovom akcijom htio je preduhitriti i najmanju pravnu ili institucionalnu opasnost kao i stvaranje mogućnosti opozicije, ma koliko god mala bila unutar institucija koja bi legitimisala njegov prijesto, bez obzira na sekundarne efekte. Novi kabinet formiran u roku od dvadesetčetiri časa nazvan je „kabinetom lutaka“.⁵⁴ Otpравниk poslova Velike Britanije piše da je izbor na mjesto ministra za javne poslove jednog hodže stvorio veliku zbrku u svim redovima u Albaniji,

⁵² *Popolo d' Italia*, 25. avgust 1928.

⁵³ *Tribuna*, 26. avgust 1928.

⁵⁴ FO. 371/12847 (C 4051/1355/90): Durazzo, 18. maj 1928.

te se govori da ga je njegovo iskustvo da vodi pobožne muslimane uskim i kamenitim ulicama koje vode prema Raju, preporučilo na neki način da na brzinu izgradi takav uzak put, pa i još teži, između Drača i Tirane.⁵⁵ Ove su promjene urađene samo da Zogu pripremi samoproglašenje kraljem.

Angažovanje Italije u neposrednoj podršci monarhiji Zogua jasno se vidi u uputstvima koje je Rim dao svom opunomoćenom ministru u Tirani 11. jula 1928. godine: „(...) logički i realno je da na putu promjena Ustava, neprijatelji Zogua pokušaju zadati posljednji udarac njegovoj ličnosti. Da ne bi do ovoga došlo, suvišno je da vam preporučimo kako da djelujete, bez stvaranja sumnje. Veoma je bitno sa Zoguom raditi na promjeni režima.“⁵⁶

Uz punu podršku Italije, Zogu se brinuo da ove promjene budu u skladu sa pravnim i ustavnim propisima. Poslanici su sami izglasali organski zakon na osnovu čega se zahtijevalo raspuštanje Skupštine i organizovanje prijevremenih izbora u što kraćem roku, sa ciljem formiranja specijalne Ustavne skupštine, sposobne da izvrši promjene Ustava.⁵⁷ Zogu je bio svjestan da bi jedinstvena odluka Skupštine mogla uticati i na one koji nastavljaju da budu skeptični prema odluci naroda za proglašenje monarhije.

Na planu propagande Zogu je prve korake učinio prihvatanjem titule „Spasioca nacije“. To je od strane intelektualaca i stranaca ocijenjeno ironično jer su znali da će ovu aktivnost pratiti i drugi scenariji u cilju realizacije plana Zogua.

Srednjovjekovna albanska istorija revidirana je na način što se tražio kontinuitet i ženidbene veze Skenderbega sa jednim od predaka Zogua.

Njegovi suparnici, u namjeri da spriječe realizaciju njegovih finalnih ciljeva da sebe proglasi kraljem, izjavili su da Zogu nema ničeg zajedničkog sa Skender-begom, niti osobine plemenitih

⁵⁵ FO, 371/12847 (C4051/1355/90): Drač, 18. maj 1928.

⁵⁶ *Istorija Albanije*, djela. III, citirano, str. 346.

⁵⁷ K. Dako, *Prvi Zog, Kralj Albanije*, Tirana, Kristo Frasheri, 1937, str 137.

ljudi, karakterišući ga kao čovjeka koji je uz pomoć sile nametnuo svoju volju albanskom narodu.⁵⁸

Zogu je pokušao biti vrlo pažljiv u zaštiti zakonitosti promjena unutar ustavnih i izbornih propisa, i to je ostvario uz pomoć manipulacija sa izborima za Parlament koji je bio zadužen za legitimnost prijestola.

Radi obezbjeđenja potrebnih rezultata za izbor Ustavne skupštine, Zogu je dobio italijansku garanciju o neophodnoj novčanoj pomoći za ovu izbornu manipulaciju.⁵⁹ Prvi slučaj kada je Zoguu iz ruku izmakla kruna i veze sa italijanskom princezom bio je potpisivanje Prvog pakta u Tirani, bez pominjanja deklaracije Ambadorske konferencije iz 1921. godine. Nakon godinu dana ponuđen mu je, pored ostalog, prijedlog Musolinija, jači i sa olakšavajućim uslovima, kao mjera sigurnosti u vezi bilo kakve nepredviđene situacije ubuduće.⁶⁰

Rim, svjestan da je u ovom trenutku u povoljnijem položaju nego bilo kad ranije, mogao je od Zogua tražiti još veću cijenu. Zogu je bio odlučan kako ne bi izgubio krunu a i Rim je bio odlučan u ostvarivanju maksimuma.

Novi Ustav od 1. septembra 1928. godine sankcionisao je proglašenje Albanije za demokratsku parlamentarnu i nasljednu kraljevinu, na čelu sa kraljem Albanije, Njegovim visočanstvom Zoguom Prvim.

Novi Ustav dao je Zoguu kraljevsku krunu i velike kompetencije na polju unutrašnje i vanjske politike i svu izvršnu vlast koju je obavljao posredstvom Vlade.

Takođe, zakonodavnu vlast zajedno su vršili kralj i Parlament koji se sastojao od jednog doma, a sudsku vlast obavljao je sud koji je odluke donosio u ime kralja.⁶¹

⁵⁸ *Berliner Tageblatt*, 22. avgust 1928.

⁵⁹ Bernd J. Fischer, *Kralj Zog...*, citirano, str. 153.

⁶⁰ Zamboni, Mussolinis Expansionspolitik, str. 318.

⁶¹ *Albanija 1937-me. Državna djela tokom 25 - godina vladavine*, Tirana 1978, str. 6-8

Kruna „Kralj Albanaca“ koja se odnosila i na Albance koji su živjeli van administrativnih granica albanske države, izazvala je različita reagovanja unutar i van granica Albanije.

U skladu sa poštovanjem monarhističkih tradicija na Balkanu koje su se bez izuzetaka zvale kao ona Zoguova, Albanci nijesu uradili ništa drugo već slijedili primjer svojih sušeda i najstarijih monarhija Evrope.

Elementi demokratske parlamentarne monarhije bili su karakteristika monarhije Luja Filipa ili „državnog kralja“ Francuske u XVIII vijeku.⁶² Ustav ove monarhije legitimisao je sadejstvo između Doma i inicijativa kralja; sankcionisao je trobojnu francusku zastavu kao nacionalni simbol i proglasio Luja Filipa za „Kralja Francuza“. Ne smatrajući više katolicizam državnom vjerom, on je uspostavio sklad između nove monarhije i principa nacionalnog suvereniteta.⁶³ Potreba Luja Filipa da bude prihvaćen od strane evropskih dvorova propraćena je uznemirenjem radi očuvanja nacionalnog ponosa.⁶⁴

U Jugoslaviji, monarh se zvao „Kralj Srba, Hrvata i Slovenaca“, u Grčkoj se zvao „Kralj Helena“, a u Bugarskoj „Car Bugara“.⁶⁵ Ovo je bio i argument koji su koristili partizani koji su podržavali titulu „Kralj Albanaca“.⁶⁶

Zogua je uznemiravala reakcija drugih država a naročito sušeda i evropskih saveznika. Sa izuzetkom Italijana, na početku su preovladavale negativne reakcije,⁶⁷ ali ne zbog promjene republike u

⁶² F. Pontel, *La Monarchie Parlementaire*, Paris, 1949, str. 36

⁶³ Bastid, *Les Institutions politique de la Monarchie Parlementaire*, 1814-1848, Paris, 1954, str 68-70.

⁶⁴ J.J. Chevallier, *Historie des institutions politique de la France de 1789 a nos jours*, Paris, 1952, str. 104

⁶⁵ Wallisch, *Neuland Albanien*, str.30

⁶⁶ B.J. Ficher, *Kralj Zog...* citirano, str. 163

⁶⁷ G. Shpuza, *Atataturk i Albanci*, Tirana 1987, str. 56

monarhiju (za promjenu forme režima uglavnom su sve inostrane zemlje dale prečutnu saglasnost, smatrajući da će imati zvanje „Kralj Albanije“, već zbog naziva „Kralj Albanaca“).

Stavljene pred svršen čin promjene naziva u posljednjem trenutku, oni su svoje prvo reagovanje izrazili nepriznavanjem iste.⁶⁸

Od početka razgovora sa Italijom, za albanskog monarha korišćen je naziv „Kralj Albanije“, naziv koji je korišćen i za vrijeme unutrašnje propagandističke kampanje Zogua. Kada je Zogu pitao Solea koju titulu da koristi, on mu je sugerisao „Kralj Albanije“ kako bi bio u korespondenciji sa titulom „Kralj Italije“. Perspektiva mogućeg korišćenja svealbanskog elementa kao argumenat pritiska na Beograd bila je neprihvatljiva, pa su Palata Kiđi i Sole bili protiv titule „Kralj Albanaca“.

Ali, 31. avgusta, uoči proglašenja monarhije, Sole je, svojom inicijativom, promijenio stav, jer mu je Zogu dao do znanja da bi odustajanje od ovog zvanja značilo predaju zbog straha od Londona i Beograda.⁶⁹

Zogu je tokom susreta direktno pitao Solea o stavu njegove vlade u slučaju da on koristi zvanje „Kralj Albanaca“. Sole je odgovorio da njegova vlada neće promijeniti svoj stav zbog ovakve sitne stvari i potom konstatovao da je nova titula faktički u potpunom skladu sa situacijom. Naziv „Kralj Albanije“ više je podrazumijevao stara vremena, kad su kraljevi priznavali božansko pravo vladanja smatrajući „Kraljem... uz božju volju“ i da ovakvo zvanje ne bi bilo u skladu sa tek stvorenom demokratskom monarhijom u Albaniji.⁷⁰

⁶⁸ T. Toci, II re, str. 144.

⁶⁹ U. Sola, *Memorie*, citirano, str. 188-194. Verzija Solasa, koji izgleda precizan, protivi se podjelama Zogua, verziju koju je uzeo i američki ministar u Tirani, prema kojem je usvajanje titule „Kralj Albanaca“ bio i zahtjev italijanske strane. Vidi. *Foreign Relations of the United States*, 1928, I, str. 846.

⁷⁰ Bernd J. Fischer, *Kralj Zog...*, citirano, str. 158.

Dakle, poslednju riječ odobravanja Zogu je tražio od Italijana, zapravo sigurnost da može da se osloni na podršku Rima ukoliko bi se opredijelio za diskutabilno zvanje.⁷¹

Rim, svjestan da novo zvanje njoj može obezbijediti samo koristi garantovao je Zoguu da će prećutno imati podršku. Stvaranjem problema u vezi priznavanja od strane drugih država, poboljšaće se uslovi za što bliskije i brže približavanje Zogua Italiji. Zbog toga Italija ne samo što je podržavala, nego je i podstrekivala ove promjene.

Stav Italijana najbolje ilustruje komentar jednog italijanskog poručnika, koji je sedio pored generala Percija za vrijeme večere za 250 oficira, izjavivši: „Svida mi se titula ‘Kralj Albanaca’, zvuči agresivno“.⁷²

Skupštinskom raspravom definitivno je odlučeno u vezi ovog pitanja i jasno je ukazano na igre Italije.

I pored savjeta ministra vanjskih poslova Vrionija da se ne prihvati novo zvanje, zakleti italofili na čelu sa Ševčet Verlacijem, Alizotijem, bivšim diskreditovanim ministrom finansija, poznatim kod svih kao plaćeni špijun Italijana iz Debra, domaćinom velike porodice pod istim prezimenom, vlasnikom velike imovine uglavnom u Jugoslaviji, fanatično su branili novo zvanje, u čemu su i uspjeli.⁷³

Zapravo tih dana u jednom albanskom listu u Bariju objavljen je članak u kojem je pisalo da su Jugosloveni bili protiv zvanja „Kralj Albanaca“. To je ne samo zapalilo unutrašnju situaciju, nego je još više uticalo da Skupština prihvati drugu varijantu.⁷⁴

Prema Soleu, Zogu je bio zadovoljan na početku i tokom razgovora sa prvim rješenjem, ali je neočekivano promijenio

⁷¹ FO, 371/12846 (C 6974/1090/90) *British Delegation at the League*, 7. septembar 1928.

⁷² Bernd J. Fischer, *Kralj Zog...*, citirano, str. 160

⁷³ *Istorija Albanije*, vell. III, citirano, str. 348-349

⁷⁴ Bernd J. Ficher, *Kralj Zog...*, citirano, str. 159

mišljenje kada se osjetio ugroženim (ostavljajući drugima da misle da se radi o jugoslovenskim prijateljima).⁷⁵ Iako je Jugoslavija predstavljala neprekidnu i direktnu prijateljnu za Zogua, tada ona nije preduzimala nikakvu političku, diplomatsku ili neku drugu aktivnost sa prijetećim ili negativnim efektima po Albaniju. Ne postoje fakta i argumenti da je to što je uticalo na Zogua da promijeni zvanje bilo djelovanje otpravnika poslova Jugoslavije, M. Kasidolića koji je tokom prijema od strane albanskog predsjednika u vezi sa novim ustavnim promjenama u Albaniji, aludirao vezano za ime. Njegovo aludiranje shvaćeno je kao prijatelj i Albanci su uradili to što Jugosloveni nijesu željeli.⁷⁶

Ovaj argument postaje još sumnjiviji jer činjenice potvrđuju suprotno, jugoslovenski predstavnik pokazao se veoma pažljivim jer mu je bilo jasno da bi njegova deklaracija u tom pravcu bila loša poruka Albancima.⁷⁷

Sa svoje strane, Zogu je bio mišljenja da novo zvanje „Kralj Albanaca“ predstavlja zaštitu protiv svih unutrašnjih i vanjskih albanskih snaga koje se suprotstavljaju monarhiji. Ova vrsta monarhije doprinijeće minimiziranju uticaja ljudi kao što je bio Hasan Priština, koji je uživao veliki uticaj na Kosovu⁷⁸ i u drugim albanskim plemenima van Albanije.

U suprotnom, kod jakih političkih ili vojnih grupacija unutar Albanije koje Zogu nije želio za protivnike, budio je nadu da će Zogu uživajući u zvanju „Kralj Albanaca“ Albaniji vratiti granice koje joj etnički pripadaju. Ševeroalbanska plemena, koja su do tada bila pasivna u podršci ideji monarhije, žestoko su obnovila ideju o ujedinjenju svih albanskih oblasti.⁷⁹

⁷⁵ Bernd J. Fitcher, *Kralj Zog...*, citirano, str. 159

⁷⁶ FO, 37/12846 (C 7017/1090): Durazoo, 8. septembar 1928.

⁷⁷ USDS 875, 00/260; Tirana (Br. 491), 15 avgust

⁷⁸ Zamboni, *Mussolinis Expansionpolitik*, str. 468 i FO, 371/1284/46.

⁷⁹ Busch- Zantner, Richard, *Albanien, Neus Land in Imperium*, Leipzig, W.

Istovremeno, dio albanske emigracije protivio se stvaranju monarhije u Albaniji, pozivajući Ligu naroda i velike sile da intervenišu. Prema Bernd J. Fišeru, 1. septembra Centralni komitet Republikanske organizacije Albanije, organizacije nekoliko emigranata u Beogradu, upoznao je sve evropske kancelarije da će njihova partija upotrijebiti i oružje radi sprečavanja postavljanja Zogua na prijesto. Šturan list *The Times* iz Londona dobija telegram iz Tirane u kojem se kaže da je republikansko rukovodstvo u Albaniji objavilo manifest u kojem se traži inostrana intervencija prema onome što su oni zvali „tiranija novog kralja Albanije Ahmeda Zogolija“. U suprotnom, prijetili su da će organizovati revoluciju.⁸⁰

Proglašenje Zogua „Kraljem Albanaca“ tretirano je kao značajan događaj na balkanskoj političkoj sceni. Posebnim interesovanjem praćeno je od strane inostranih manje važnih adresa, isključujući energično djelovanje u korist priznavanja novog režima koje je učinio Musolini na pragu proglašenja monarhije.⁸¹

Iako je na prvi pogled promjena zvanja albanske monarhije bila nešto beznačajno, posmatrajući sa konteksta balkanskih odnosa to nije bilo tako.

Proglašenje kraljevine naišlo je na neprijateljstvo Engleske, koja je na početku bila indiferentna, i Male Antante, pogotovo Jugoslavije. London je pokušao spriječiti bezgraničnu podršku Italije novom albanskom režimu. To što je na početku zabrinulo *Foreign Office* bio je iredentistički karakter koji će dobiti novi režim kada Zogu na njenom čelu bude dobio zvanje „Kralj Albanaca“, (a ne Albanije).⁸² Štaviše, u susretu Vrionija sa Čemberlenom u Londonu u decembru 1927. godine, albanski ministar vanjskih poslova, potvrdio je garanciju da će u slučaju da se Albanija proglasi monarhijom, prihvatiti titulu „Kralj Albanije“.⁸³

⁸⁰ *Kralj Zog i....*, citirano, s. 164 i *The Times*, London 2. septembar 1928.

⁸¹ Tel. Solasa 31. avgust, uveče, DDI, Serie VII, vol. VI, br. 608.

⁸² Chiaramonte Bordonaro, 17. dec. 1927, DDI, Serie VII, vol. V, br. 685.

⁸³ FO, 371 (12845 (c1090/1090/90): Durazzo, 16. februar 1928.

Engleski ministar u Draču saopštio je Soleu da će biti fatalno za mir na Balkanu i u Evropi ukoliko bi Italija, koja je imala jake pozicije u Albaniji, hrabrila iredentizam kod ovog naroda.⁸⁴

Oštra reagovanja stigla su od strane jugoslovenske vlade koja je u toj formi videla namjere krune da uključi i albanske teritorije koje su se nalazile unutar granica srpsko-hrvatsko-slovenačke kraljevine. Jugosloveni, koji su unutar njihovih državnih granica imali etničke oblasti nastanjene albanskim stanovništvom, ovo zvanje su interpretirali kao prvi znak za buduću iredentističku aktivnost Albanije uz podršku Italije, protiv njihove države.⁸⁵

Beograd je vršio pritisak na Tiranu, London, Pariz, Bon i Rim da Ahmed Zogu ima zvanje „Kralj Albanije“ prelazeći u javne i direktne prijetnje. Zogu je odgovorio na ove prijetnje saopštenjem da Jugoslavija, koja je ranije bila uzrok potpisivanja Pakta iz Tirane, ovim posljednjim činom ćera nju da zaista priđe Italiji.⁸⁶

Intervencije Beograda u Londonu dobile su odlučan odgovor da bi bilo mnogo bolje da je Zogu unaprijed dobio mišljenje sušeda, ali je to postalo svršen čin, te da bi svaka dalja intervencija bila suvišna.⁸⁷

Stvaranje Kraljevine Albanije bio je izazov za Francusku i Jugoslaviju jer predstavlja konsolidaciju albanske države, jača prisustvo Rima na drugoj strani Jadrana i budi strah od iredentizma Albanaca na Balkanu. I pored toga, one nijesu uspjele spriječiti formiranje Kraljevine Albanije. Ovaj problem definitivno je zaključen za Jugoslovane i za sve ostale u trenutku kada je američki predsjednik poslao kralju Zoguu i albanskoj Vladi čestitku povodom stvaranja albanske kraljevine. Ova činjenica je sa pravom u

⁸⁴ DDI, Serie VII, vol. VI, br. 41, s. 47.

⁸⁵ A. Mousset, *L'Albanie devant l' Europe (1912-1929)*, Pariz 1930, str. 74.

⁸⁶ AIUH, 17; 61 g. 1.14, Elaborat Albanije u periodu između dva rata.

⁸⁷ DASSIP, LT. 1928, str. 11, Izvještaj Marinkovića, novembar 1928.

Tirani i drugim evropskim glavnim gradovima tretirana kao pobjeda Albanije protiv Francuske i Jugoslavije.⁸⁸

Kako je bilo i za očekivati, Rim je prvi saopštio priznavanje nove albanske monarhije i, zbog brzine kojom je to učinio, još jednom je snažno potvrdio uvjerenje o svojoj veoma važnoj ulozi i odlučnost u ovom procesu. Novi albanski monarh razmijenio je veoma tople telegrame čestitki sa Viktorom Emanuelom i Musolinijem.

U svojoj čestitki Musolini piše:

„Srećan sam što mi se pruža prilika da Vašoj ekscelenciji izrazim spremnost Italije da i ubuduće nastavi da prati svoju nepokolebljivu prijateljsku politiku prema Vama i Vašoj vladi koja ne štedi svoja efikasna i plemenita nastojanja za napredak Albanije.“⁸⁹

Nekoliko italijanskih zvaničnih i poluzvaničnih novina obogatile su italijanski trijumf u Albaniji. *Giornale d'Italia* piše: „Albanija je potvrdila da su tradicionalne vrijednosti države i Vlade kao i instinkt nacije jači nego ikad. Italija pozdravlja ovaj svježi dokaz... i ne može da ne izrazi svoje zadovoljstvo u vezi političke konsolidacije Albanije, koja predstavlja elemenat stabilnosti u danima balkanske političke krize.⁹⁰ A člankopisac lista *Impero* naglašava: „Albanija biće primjer unutrašnje discipline u momentu kada Jugoslavija kvari mir kod evropskih kancelarija... Italija pozdravlja proglašenje Ahmeta Zogua kao trenutak koji obilježava početak mira na Balkanu, a što predstavlja upozorenje za problematične susjede Albanije, koje mogu samo imati koristi od klime političkog nereda.“⁹¹

⁸⁸ Papers, 1928, I Washington 1942, 850.

⁸⁹ Međunarodni slučajevi američke Biblioteke u Parizu *European Economic and Political Survey, Albania*.

⁹⁰ *Giornale d'Italia*, 24. avgust 1929.

⁹¹ *Impero*, 5 septembar 1928.

Zapravo, problemi koji su izazvani pitanjima zvanja mnogo su lakše prevaziđeni nego što se očekivalo. U razbijanju leđa doprinos je dalo priznavanje od strane vlade iz Atine, zainteresovane da ima dobre odnose sa Italijom, sa kojom je bila blizu potpisivanja sporazuma o prijateljstvu pripremljenog još na kraju 1927. godine.⁹²

Sami Jugosloveni pohitali su sa priznavanjem monarhije da ne bi bili posljednji⁹³ i da ne bi postali žrtva italijanske igre. Nakon razmjene nota sa Rimom, Beograd je obznanio zvanično priznavanje monarhije stavljajući do znanja međunarodnoj zajednici da Jugosloveni ostaju i dalje protiv nove verzije zvanja albanske kraljevine.⁹⁴

Najveća briga za Zogua i Albance došla je zbog nepriznavanja monarhije od dviju velikih sila, Engleske i Francuske. London je na taj način izrazio nezadovoljstvo prema novom zvanju, promjene koja faktički nije dobila britanski blagoslov. To je bio jedini način izražavanja svog nezadovoljstva protiv Italije i njene sve agresivnije politike.

Francuska, i pored hitre pozitivne reakcije njenog saveznika Jugoslavije, prema priznavanju nove monarhije, željela je biti u duetu sa Engleskom ne samo zbog reagovanja prema Albaniji, nego da pokaže Italiji da nije sama u protivljenju njenoj političkoj akciji prema Balkanu.

Na kraju, 21. septembra, London i Pariz proglasili su zvanično priznavanje Kraljevine Albanije.⁹⁵

⁹² Sporazum potpisan u septembru 1928. god. od premijera Venizelosa i Musolinija; vidi G. Giarocci, *La politica estera...*, citirano, str. 147 i *Rassegna della stampa estera*, vol. IV, str. 2539.

⁹³ FO, 371/12846 (C 6974/1090/90) British Delegation at the League, 7. septembar 1928.

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ FO, 371/12845 (C 6734/1090/90) Foreign Office Minister, 4. septembar, 1928.

Takoreći pasivno reagovanje Evrope i balkanskih zemalja prema novoj albanskoj monarhiji može se objasniti činjenicom da su shvatile da je Italija ta koja je stvorila i podržavala novu formu albanske monarhije javno izražavajući i njeno odobravanje. Svi diplomati prisutni na ceremoniji i krunisanju Zogua za „Kralja Albanaca“ bili su obučeni u obična odijela, sa izuzetkom opunomoćenog ambasadora Italije i njenih diplomata, koji su došli pod velikom pompom sa osam automobila, obučeni u ceremonijalna odijela, stvar koja nije mogla proći neprimijećeno i bez komentara od svih prisutnih.⁹⁶

Na kraju, Engleska, Francuska i Jugoslavija nijesu se pokazale neprijateljski i ravnodušno. Ovo neproblematično reagovanje stranih sila rezultat je nekoliko faktora a pogotovo onog političkog. Premda su njihovi politički interesi prema Albaniji ostali isti, uvidevši prodor Italije, naročito nakon potpisivanja ugovora iz 1927. godine, odlučili su da se ne protive.

Javni i hitri pozitivni stav Italije u podršci imenovanju Zogua „Kraljem Albanaca“ pokazivao je njene ciljeve ne samo unutar Albanije, nego i u drugim djelovima Balkana u etničkim albanskim teritorijama.

Na ovaj način Rim je legitimisao svoju posredničku ulogu u Jugoslaviji preko Albanije, zasnovanu na seriji sporazuma i ugovora, a naročito vojnom, potpisanih sa Albanijom, javnih ili tajnih, i istovremeno isprobao reagovanje Jugoslavije i njenih saveznika.

U pismu Solea, poslatom Zoguu ovim povodom, pored poruke sa čestitkama, očigledni su i drugi ciljevi u Albaniji i Balkanu.

„Kraljevska italijanska vlada smatra uspostavljanje monarhijskog režima u Albaniji za veliki događaj, koji će još više ojačati postojeće veze između dvije zemlje, obezbijediti nastavak njihove saradnje u spoljnoj politici kao što je predviđeno Ugovorom o savezništvu. Italija će uvijek biti vjerna bliskim

⁹⁶ B. J. Fischer, *Kralj Zogu i pokušaj stabilizeta u Albaniji*, citirano. S. 156.

odnosima sa Albanijom, čije je izvanredne rezultate opšte politike potencirala i Vaša ekscelencija. Mogu Vam garantovati da italijanskoj vladi nikad neće pomanjkati volja za savjetovanje sa albanskom vladom za svaku stvar koja se tiče naših zajedničkih interesa i radi zajedničkog djelovanja u korist rješavanja svih pitanja od zajedničkog interesa na Balkanu“.⁹⁷

⁹⁷ J. Swire, *Albania, the Rise of Kingdom*, str. 462.